

SKOLPORTENS NUMRERADE ARTIKELSERIE
FÖR UNDERVISNING, LÄRANDE OCH LEDARSKAP

TYDLIGHET OCH STRUKTUR

Vägar mot inkluderade lärmiljöer

FÖRFATTARE:

Jeanette W Schönfeldt
Johanna Lindström

SKOLPORTEN

LEDA & LÄRA

6/2021

SAMMANFATTNING

HUVUDSYFTET MED DEN här artikeln är att beskriva hur pedagoger i åk f-9 inom Lejonströms upptagningsområde Medleskolan, Sjungande dalens skola och Lejonströmsskolan i Skellefteå kommun, arbetar med tydlighet och struktur och huruvida de uppfattar att sådant arbete främjar inkludering i skolan. För att få tillgång till pedagogernas uppfattningar valde vi att skicka en enkätundersökning till alla som arbetar pedagogiskt inom Lejonströms upptagningsområde, vilka alla har deltagit i Ifous FoU-program Inkluderande lärmiljöer under tre år. Vår studie visar att pedagogerna ser vinster med att arbeta med tydlighet och struktur, vilket de menar är absolut nödvändigt för många elever men något som gynnar alla. Resultatet av enkätundersökningen visar att ökad tydlighet och struktur ger ett lugn under lektionerna när eleverna vet vad som förväntas av dem. Resultatet visar även på ökad arbetsro och trygghet för eleverna, vilket gynnar inkludering enligt Persson & Persson (2012). Däremot gör pedagogerna ingen tydlig koppling mellan de pedagogiska vinsterna och inkludering, trots att enkätsvaren visar tydliga exempel på hur de arbetar inkluderande. Med vår artikel vill vi väcka andra skolors intresse för att arbeta med tydlighet och struktur i syfte att öka inkludering. Genom att dela med oss av våra resultat hoppas vi kunna hjälpa till i utformandet av inkluderande lärmiljöer, så att alla elever ges möjlighet att bli sitt bästa jag.

Jeanette W Schönfeldt är speciallärare och förstelärare åk 7–9 på Lejonströmsskolans grundsärskola i Skellefteå kommun. E-post: jeanette.schonfeldt@skelleftea.se

Johanna Lindström är grundskollärare och förstelärare i åk 4–6 på Lejonströmsskolan i Skellefteå kommun. E-post: johanna.lindstrom@skelleftea.se

Denna artikel har den 8 april 2021 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan. Artikeln har granskats av en forskare som ingår i Skolportens granskargrupp.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens artikelserie Leda & Lära:
www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

INLEDNING OCH BAKGRUND	7
Inledning.....	7
Bakgrund.....	7
INKLUDERING	9
VÅRT ARBETE KRING TYDLIGHET OCH STRUKTUR	11
SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH METOD	13
Syfte och frågeställningar	13
Metod	13
Metoddiskussion.....	14
RESULTAT	15
DISKUSSION	17
SLUTSATS	19
REFERENSLISTA	21
APPENDIX	23
Bilaga 1: Resultat av studiebesök i Brännans skolor – Förutsättningar för lärande.....	23
Bilaga 2: Enkät Tydlighet och struktur	24

INLEDNING OCH BAKGRUND

INLEDNING

I **DENNA ARTIKEL** redovisar vi hur pedagoger inom Lejonströms upptagningsområde har arbetat för att öka tydligheten och strukturen i skolan under de tre år vi medverkat i FoU-programmet Inkluderande lärmiljöer (2017–2019). I artikeln presenterar vi en analys av pedagogers tankar, metoder och funderingar gällande att främja inkludering. Detta gör vi i enlighet med Skellefteå kommuns vision (2020) att alla elever ska ges möjlighet att “bli sitt bästa jag”. I bakgrunden förklarar vi upprinnelsen till vår verksamhet, hur

verksamheten är utformad idag och hur vi påbörjade arbetet med att skapa inkluderande lärmiljöer för våra elever. I vår enkät undersökte vi vilka metoder pedagogerna använde för att öka tydlighet och struktur i undervisningen och hur de menar att detta kan bidra till ökad inkludering. Vår förhoppning är att artikeln kan inspirera och bidra till andra skolors utveckling av arbete med inkludering, genom att belysa vårt arbete med tydlighet och struktur.

BAKGRUND

UNDER LÄSÅREN 2012–2013 togs ett beslut i kommunen att dåvarande Kaplanskolan, en av tre gymnasieskolor i Skellefteå kommun, skulle renoveras och i stället bli en ny och större grundskola. Det två grundskolorna Brännanskolan och Mobackenskolan samt grundskolans i Brännans upptagningsområde f-9 skulle flyttas till den nya skolan, Lejonströmsskolan. Rektorerna beslutade inför flytten att en av den nya skolans grundstenar skulle vara inkludering. För att jobba med utvecklingsområdet rekryterades fem förstelärare. Förstelärargruppen inom upptagningsområdet bestod av rektor och lärare samt speciallärare och specialpedagog.

Höstterminen 2016 började förstelärargruppen kontinuerligt att träffas en gång per vecka i samband med att Lejonströmsskolan färdigställdes och togs i bruk. Under de första träffarna sattes regler upp gällande om hur mötena skulle gå till och hur arbetet skulle genomföras. Arbetet fortsatte därefter med lit-

teraturstudier. Förstelärargruppen läste Inkludering och socialt kapital (2016) samt Inkluderande undervisning- Vad kan man lära av forskningen? (2013) i syfte att fördjupa kunskaperna kring inkludering. Där framkom att begreppet inkludering är mångfacetterat och kan ses ur många perspektiv; fysiskt, socialt och pedagogiskt.

Gruppen beslutade att under vårterminen 2017 genomföra studiebesök med observationer vid skolorna i upptagningsområdet för att undersöka dåvarande situation i de olika enheterna och därefter hitta gemensamma utvecklingsområden. Värderingsverktyget för tillgänglig utbildning utgivet av Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) introducerades för förstelärargruppen. Vissa delar ur SPSM:s material valdes ut för att användas i ovanstående studie. Studiebesöken genomfördes i alla olika skolformer från fritidshemmet till årskurs nio. Efter studiebesöken sammanfattades alla observationer, se (bilaga 1)

”Resultat av studiebesök i Brännans upptagningsområde”. Förstelärargruppen informerade samtliga rektorer inom området och berättade vad som framkommit i denna inledande observationsundersökning. Där framkom att den fysiska och pedagogiska lärmiljön var de delar som gruppen ansåg mest angelägna att arbeta vidare med. Därefter utformades ett bildspel som presenterades för all personal i samtliga verksamheter inom Lejonströmsskolans upptagningsområde. Vid denna tidpunkt togs ett beslut av skolchefen i Skellefteå kommun att gå med i FoU-programmet Inkluderande lärmiljöer. Därefter utökades förstelärargruppen till sammanlagt åtta personer, med ytterligare två grundskollärare samt en skolsköterska.

Lejonströmsskolan var vid tiden för studien en f-9 skola med cirka 750 elever. Skolan omfattade grundskola, grundsärskola, central hörselskola samt fritidsverksamhet, fritidsklubb och eftermiddagsverksamhet. I upptagningsområdet ingick ytterligare två skolor, Sjungande dalens skola och Medleskolan med ca 150 elever vardera.

I vår artikel ligger fokus på den pedagogiska inkluderingen. Eftersom inkludering är ett mångfacetterat begrepp inleder vi nedan med att diskutera dess definition. Därefter fortsätter vi med att skriva om upptagningsområdets arbete med tydlighet och struktur i syfte att främja inkludering.

INKLUDERING

INKLUDERING ÄR ETT internationellt begrepp som lanserades i Salamancadeklarationen (1994). Inkluderingsbegreppet kan belysas utifrån ett demokratiskt perspektiv vilket enligt Nilholm och Göransson (2013) innebär att alla ska kunna leva och delta i samhället på samma villkor. Vidare skriver de att om skolor har svårt att arbeta inkluderande är det oftast oklart vad personalen vid skolorna menar med begreppet inkludering.

Det finns en kluvenhet i begreppet inkludering menar Persson & Persson (2012). Dels den traditionella idén där det handlar om att integrera "avvikande" elever, vilket innebär att det är hos eleven förändringen ska ske. Dels den radikala idén om hur skolor ska förändras för att passa alla elever. I vårt arbete intresserar vi oss för inkludering utifrån den radikala idén ur en pedagogisk synvinkel.

Även Östlund (2017) skriver att begreppet inkludering, numera tas på allt större allvar i skolan. Tidigare ansåg många att det var eleven som skulle anpassa sig till skolans krav. På senare år har fokus förflyttats och det anses nu vara skolans ansvar att anpassa sig till elevens behov. Lundin (2017) har visat att en viktig komponent i detta arbete är att arbeta med tydlighet och struktur i undervisningen, hon skriver bland annat om hur ett tydligt syfte kan ge eleverna möjlighet att lyckas och att det är vår uppgift som pedagoger att hitta rätt väg för varje enskild individ.

I Inkludering och måluppfyllelse (2012) understryker Person och Persson att människor är olika och att det inte är skolans uppgift att göra våld på denna olikhet. Snarare handlar det om att med ett professionellt handlag, ge alla elever stimulans och uppmuntran för att kunna delta i det gemensamma meningsskapandet. Inkludering är alltså inte i första hand en fråga om fysisk placering, utan ytterst om våra intentioner om ett bättre samhälle. Med stöd i Person & Persons (2012) tolkning av inkluderingsbegreppet har Lejonströms upptagningsområde utformat sin verksamhetsidé.

Det grundläggande för en inkluderande skola är att verksamheten måste uppmärksamma elevers olikheter och anpassa sin undervisning utifrån dessa. (SOU 2003). Persson och Persson (2016) skriver att barn och elever i behov av särskilt stöd ofta är i fokus när det gäller inkluderande pedagogik, men att inkludering handlar om alla barn och elever och om alla nivåer i utbildningssystemet. För- och grundskolenämnden i Skellefteå kommun (2020) har tagit fasta på detta när de formulerat sitt mål: "att alla barn ska ges möjlighet att bli sitt bäst jag".

VÅRT ARBETE KRING TYDLIGHET OCH STRUKTUR

ENLIGT JORDAN (2008) är vikten av anpassningar av lärmiljön hög, då den minskar stressen och på så sätt möjliggör lärande för eleven. Utifrån de studiebesök, med observationerna baserade på SPSM:s värderingsverktyg som genomfördes av förstelärar-gruppen under vårterminen 2017 gjordes en sammanställning. Denna visade att pedagogerna ute i upptagningsområdet behövde arbeta vidare med den fysiska lärmiljön, inredning och utformning av miljöer i skola och fritidshem. Observationerna visade även brister i tydlighet och struktur i den pedagogiska lärmiljön.

Under hösten 2017 arbetade förstelärargruppen vidare med delar av underlaget från observationerna i skolorna som visade att den fysiska lärmiljön upplevdes rörig. Ett första steg blev att intryckssanera skolornas lokaler. Lundin (2017) har kommit fram till att en lokalinventering bör genomföras kontinuerligt, då behoven av ytor och lokaler förändras över tid. Rena ytor, funktionsenliga möbler, tydliga skyltar och enhetliga färgskalor minskar distraktionen för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och är bra för alla elever. Att se över ljudvolym, belysning och ventilation i skolans olika miljöer bidrar även det till en trivsammare och lugnare miljö.

Nästa steg blev arbetet med tydlighet och struktur i den pedagogiska lärmiljön. Förstelärarna, i samråd med rektor, beslutade att en halv kompetensutvecklingsdag skulle vikas för detta arbete som introduktion. Under denna halvdag framkom att många av pedagogerna upplevde att tydlighet och struktur som begrepp var diffusa och svåra att ge en enkel förklaring till. Många pedagoger ansåg att tydlighet och struktur handlar mycket om kommunikationen

med eleverna. De menar att det är viktigt att vi som pedagoger, innan lektionen börjar, ger svar på vissa frågor, såsom: när, var, hur och med vem eleven ska arbeta. Denna och liknande strukturer, som organiserar klassrummet och undervisningen ökar tillgängligheten och tryggheten för eleverna och ger lärare mer tid att ägna sig åt det akademiska innehållet (Emmer & Evertsson, 2013).

Pedagogerna ansåg vidare att tydliga rutiner i lektionsupplägget, till exempel med hjälp av tydliga start och stopp, kan bidra till ökad tydlighet och struktur. Instruktioner bör skrivas kortfattat, i en tydlig ordning och gärna med bildstöd eller TAKK-tecken (tecken som stöd) utifrån behov, för att öka inkluderingen. De nackdelar som framfördes var att både pedagoger och elever ibland uppfattade lektionerna som enformiga och långtråkiga när de utgick från samma struktur och att den tydliggörande strukturen skulle kunna minska kreativiteten i klassrummet.

Det framkom att många pedagoger var intresserade av att använda bildstöd, men att de kände att de vid tiden för studiedagen inte hade tillräcklig kunskap. Pedagogerna påpekade att bildstöd kan vara ett stöd i undervisningen. Detta bekräftar Lundin (2017) som menar att bildstöd hjälper till att skapa tydlighet och struktur och är ett bra sätt att förtydliga till exempel scheman, arbetsordning och begrepp för eleverna. Genom att använda dessa typer av tydliggörande pedagogik i skolan skapar pedagogerna inte bara en mer tillgänglig skola för elever med autism och ADHD utan även ökad begriplighet och hanterbarhet för alla elever (Lundin 2017).

Utifrån responsen från pedagogerna i upptag-

ningsområdet beslutade förstelärargruppen, tillsammans med rektor, att ägna en kompetensutvecklingsdag, under vårterminen 2018, till att öka förståelsen och kunskapen kring bildstöd. Skellefteå Kommun köpte in en kommunlicens till layoutprogrammet "Communicate Inprint." Föreläsare från DART kommunikations- och dataresurscenter för personer med funktionsnedsättning, Sahlgrenska universitetssjukhuset bjöds in för att hålla en föreläsning och workshop kring Communicate Inprint. Därefter skapade förstelärargruppen ett basutbud/ klassuppsättning av

bilder till alla klasser samt fritids. En universell design (Mitchell, 2015) med samma illustrationer och färgkodning användes genomgående. Uppsättningen bilder ser lite olika ut beroende på åldersgrupp och behov som fanns i de olika verksamheterna. Utbudet för skolan innehåller bland annat bilder som symboliserar de olika ämnena, medan fritids bilder till större del består av symboler för olika aktiviteter. Samtliga pedagoger fick tillgång till programmet och kunde därefter utveckla sina egna bildstödsuppsättningar utifrån behov.

SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH METOD

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

SYFTET MED ARTIKELN är att beskriva hur pedagoger i vårt upptagningsområde arbetar med tydlighet och struktur och på vilka sätt de uppfattar att sådant arbete främjar inkludering i skolan.

1. Vilka metoder använder pedagogerna i Lejonströms upptagningsområde för att öka tydlighet och struktur i skolan?
2. På vilka sätt uppfattar pedagogerna att dessa metoder främjar arbetet med inkludering?

METOD

VI VILL I vår artikel visa hur pedagogerna arbetar för att främja inkludering i skolan och vilka metoder som gynnar detta arbete. Vi skriver först om vårt val av metod och sedan diskuterar vi den. För att få tillgång till pedagogernas tankar valde vi att använda oss av en enkätundersökning. Denna metod valdes för att få svar från så många olika respondenter (pedagoger) som möjligt.

Vi började med att konstruera frågorna till enkäten, och efter det fick några av våra kollegor prova att besvara den för att ge feedback. Utifrån detta redigerade vi sedan frågorna. Vår enkät skickades därefter ut elektroniskt och utfördes anonymt. Vi valde att använda fem frågor i enkäten (se bilaga 2). De första två frågorna är bakgrundsfrågor för att få en uppfattning om respondenternas erfarenheter. Vi ställer sedan en fråga kring vilka metoder pedagogerna använder för att öka tydligheten och strukturen, där ett flertal svarsalternativ ges. Två frågor är öppna frågor där förhoppningen var att få veta hur respondenterna arbetar med tydlighet och struktur för att främja inkludering. Vi mejlade enkäten till alla som arbetar

pedagogiskt med eleverna inom upptagningsområdet: elevhälsoteamet, rektorer, lärare, fritidspedagoger, specialpedagoger och speciallärare. I mejlet informerade vi om enkätens syfte samt presenterade våra frågeställningar. Två påminnelser skickades ut för att öka svarsfrekvensen.

I denna undersökning svarade 77 av de 147 som fått enkäten. Lärare var den yrkesgrupp som hade högst svarsfrekvens. Alla svarade på de slutna frågorna och 72 respondenter svarade på den första öppna frågan. Vi fick dock bara 15 svar på den andra öppna frågan. Slutligen bearbetade vi enkäterna som en helhet. Materialet lästes igenom flera gånger för att på bästa sätt identifiera och sortera grundtankar som respondenterna skrivit ner och dess innebörd. Vi sorterade svaren tematiskt.

I vår undersökning följde vi de fyra forsknings-etiska principerna:

Forskaren skall informera uppgiftslämnaren om deras uppgift i projektet, vilka villkor som gäller. De ska även informeras om att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan. Fors-

karen skall ha uppgiftslämnarens samtycke. De som medverkar i undersökningen skall själva få bestämma hur länge och på vika villkor de vill delta.

I sitt beslut att delta eller avbryta sin medverkan får inte uppgiftslämnaren utsättas för påtryckningar eller påverkan.

Vi informerade respondenterna om att enkäten

var anonym och frivillig samt undersökningens syfte och vi redogjorde att underlaget skulle mynna ut i en artikel. Vi berättade om att vår undersökning är konfidentiell och materialet kommer endast användas till vår artikel och att vi kommer att förstöra materialet när bearbetningen är färdig (Bryman 2011).

METODDISKUSSION

ENLIGT BRYMAN (2011) är fördelarna med enkät som metod att respondenterna kan svara enskilt och ostört och att de inte påverkas av den som lämnat ut enkäten. De påverkas inte heller av våra tankar, miner eller ansiktsuttryck, vilket andra metoder, så som tex. intervjuer kan medföra. Bryman (2011) konstaterar att en av nackdelarna med enkätundersökningar är att när respondenterna genomför enkäten finns det ingen som kan svara på deras funderingar eller ställa följdfrågor. Det fick vi erfara när det framkom att några av våra respondenter upplevde att enkäten var svår att fylla i, rent tekniskt. Ejlerthsson (2005) uppmärksammar hur utformningen av enkäten också påverkar svaren. Det kan vara svårt att upptäcka missar i frågeställningarna vilket kan medföra att svaren tolkas eller förstås på ett felaktigt sätt.

Vi funderade på enkätens utformning. Om vi valt att ta med fler frågeställningar hade då rikare information kunnat ges? Fler frågor hade eventuellt kunnat ge oss informationsrikare svar, men då hade den å andra sidan tagit längre tid att besvara, vilket eventuellt kan minska svarsbenägenheten och ge högre bortfall.

Det var låg svarsfrekvens på vår andra öppna fråga. Vi undrar om den låga svarsfrekvensen visar på trötta eller nöjda pedagoger? Enligt Bryman (2011) leder öppna frågor inte respondenternas tankar i någon viss riktning, där ges respondenterna istället möjlighet att med egna ord svara på frågorna. Den första öppna frågan gav oss rika svar och bidrog till att forskningsfrågan i arbetet kunde besvaras. De öppna frågorna var dock betydligt svårare att analysera och administrera än de inledande slutna frågorna.

När vi skickade ut enkäten räknade vi med att det skulle räcka med att vi i inledningen presenterade vårt syfte, hur pedagogerna uppfattar att arbetet med

tydlighet och struktur främjar inkludering i skolan. När vi analyserar svaren ser vi att vi skulle ha använt ordet inkludering även i frågeställningarna. I resultatet uttrycker respondenterna inga tydliga inkluderingsvinster. Kan det vara så att inkluderingsvinsterna tas för givna, eller är det så att respondenterna inte ser några inkluderingsvinster? I vår enkät skrev respondenterna mycket om tydlighet och struktur, men inte lika mycket om inkludering. Möjligtvis är det så att begreppet inkludering definieras olika bland respondenterna?

77 av 147 respondenter svarade på vår undersökning. Bryman (2011) skriver att bortfallet vanligtvis är större i en enkätundersökning än i exempelvis en intervju. Hälften av de svarande var lärare. Betyder det att enkäten kändes mest relevant för denna grupp? Är det lärarna som gynnats mest av skolans inkluderingsarbete kring tydlighet och struktur?

Planen var från början att skicka ut enkäten i juni, just före sommarlovet. Tiden blev för knapp och enkäten mejlades istället ut i augusti, när pedagogerna var tillbaka efter sommarlovet. Kan detta ha påverkat svarsfrekvensen? Skulle fler ha svarat om vi personligen träffat arbetslagen och informerat om vår enkät innan den skickades ut?

Trots den relativt låga svarsfrekvensen anser vi att de svar vi fått var engagerade och tillräckligt utförliga för att kunna analyseras i relation till studiens syfte. Förhoppningen är även att andra kan dra nytta av vårt arbete och se vilka pedagogiska vinster arbete med tydlighet och struktur i syfte att främja inkludering kan leda till.

Nedan redogör vi vårt resultat från enkätundersökningen vilket föregicks av en resultatdiskussion och till sist avslutar vi med slutsatsen av vårt arbete.

RESULTAT

I VÅR ANALYS av resultaten tematiserade vi svaren utifrån frågeställningarna i syftet.

VILKA METODER FÖR ATT ÖKA TYDLIGHETEN OCH STRUKTUREN ANVÄNDS?

I vår enkät började vi med att fråga vilka av de metoder vi arbetat med under våra tre år i FoU-programmet, som användes för att öka tydligheten och strukturen i undervisningen. Här gavs ett antal givna svarsalternativ, samt ytterligare ett alternativ som gav pedagogerna möjlighet att senare i enkäten berätta om alternativa metoder. De metoder som pedagogerna, i störst grad, använt sig av är: bildstöd, start- och stopp på aktiviteten/lektionen samt tydligt mål och syfte.

HUR UPPFATTAR PEDAGOGERNA ATT DESSA METODER FRÄMJAR INKLUDERING?

Genom att använda ovan definierade metoder menar pedagogerna att tryggheten och arbetsron bland eleverna ökar. Det ger tidsvinster och ökar elevernas motivation och målmedvetenhet. Metoderna kring tydlighet och struktur ger även ökad förståelse och självständighet bland eleverna. Pedagogerna ser dessutom vissa hinder i arbetet med metoderna, vilka vi redovisar längre fram i texten.

ÖKAD TRYGGHET

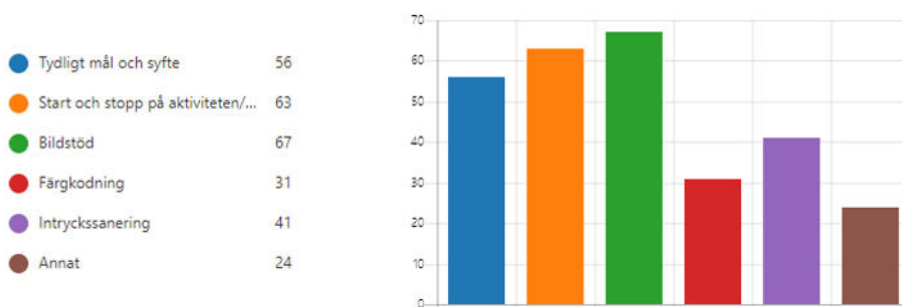
Enligt de svar vi fått i vår enkät menar de flesta av pedagogerna att den största vinsten med att öka tydligheten och strukturen i klassrummet är den ökade tryggheten bland eleverna. De menar att ökad trygghet skapas när skoldagen/lektionen är tydligt strukturerad och därmed i högre grad förutsägbar. Tydligheten och strukturen är absolut nödvändig för några, men gynnar alla, uttrycker pedagogerna.

ÖKAD ARBETSRO OCH TIDSVINSTER

Flera pedagoger ser även en ökad arbetsro under lektionerna sedan de börjat strukturera sina lektioner tydligt för eleverna. Det ger lugna elever som vet vad som förväntas av dem. Genom att tydligt strukturera lektionsupplägget menar flera av pedagogerna att de ser tidsvinster, då eleverna inte behöver fråga om vad som kommer att hända den aktuella dagen eller lektionen. Pedagogerna märker även att fler elever har lättare att komma igång med sitt arbete snabbt när de tydligt kan se vad som förväntas av dem och att elevernas arbetstid därmed blivit effektivare. Många pedagoger upplever att eleverna börjat fråga efter denna struktur vid de lektionstillfällen då de upplever tydligheten och strukturen bristfälligt, vilket bekräftar behovet.

Vilka metoder använder du i arbetet för att öka tydligheten och strukturen i din undervisning?

[Mer information](#)

ÖKAD MOTIVATION OCH MÅLMEDVETENHET

En tydlig start på lektionen ger enligt pedagogerna ökad möjlighet att visa målen för lektionen/aktiviteten. Det tydliga stoppet ger möjlighet att kunna utvärdera tillsammans med eleverna och fundera kring måluppfyllelsen. Genom detta upplever pedagogerna att elevernas koncentration ökar, likaså deras strävan att "nå målet". Många pedagoger upplever att eleverna blir mer motiverade när de har koll på förutsättningarna. Den tydliga lektionsstrukturen har även bidragit till en ökad medvetenhet kring vilka förmågor och kunskapskrav man övar vid tillfället. Det framkommer även att arbetet med att förbättra lektionsstrukturen bidrar till högre kvalitet i undervisningen när pedagogen tydligt vet och kan förmedla målet med lektionen.

ÖKAD FÖRSTÅELSE OCH SJÄLVSTÄNDIGHET

Pedagogerna, uttrycker i enkäten, att en tydlig visuell struktur ger ökad möjlighet till både förståelse och sammanfattning av lektionens olika moment, vilket upplevs ge eleverna bättre förutsättningar till inläring. När eleverna vet vad de förväntas göra bidrar det till ökad tillsjälvständighet i klassrummet. Pedagogerna menar att eleverna upplever sig mer delaktiga när de känner till innehåll och inramning och att eleverna därmed själva kan bidra till att hålla lektionsstrukturen. Detta ökar enligt pedagogerna elevernas självförtroende och gör dem därmed mer mottagliga för lärande.

HINDER

Bland enkätsvaren framkom att det är viktigt att alla vid skolan har en samsyn kring tydlighet och struktur, samt begreppet inkludering. Har eleven många pedagoger med varierad struktur kan det skapa problem. Resultatet visar att den metod för att öka tydligheten och strukturen som används mest, är bildstöd. Analysen indikerar dock att det bildstöd som varje klassrum är utrustat med används mer frekvent bland de yngre eleverna och att vissa pedagoger upplever bildstödet illustrationer begränsande. Åsikter framfördes även om att det ibland kan vara svårt att göra elever intresserade av mål och syfte, att detta enligt pedagogerna kan synas tråka ut elever. Ytterligare ett hinder som framkommer är att skolan inte har en samsyn kring tydlighet och struktur samt begreppet inkludering, vilket vi kommer att diskutera nedan.

DISKUSSION

NÄR VI ANALYSERAT svaren i vår enkät kan vi inte se att någon av pedagogerna gör en tydlig, skriftlig, koppling mellan de pedagogiska vinsterna och inkludering. Kan det vara därför att vi ännu inte hittat någon gemensam definition av begreppet inkludering? I svaren ger pedagogerna dock många exempel på hur de arbetar inkluderande utifrån den radikala idén om hur skolor ska förändras efter eleverna inte tvärtom (Persson & Persson 2012).

Enligt de svar vi fått i vår enkät menar de flesta av pedagogerna i vårt upptagningsområde att den största vinsten med att arbeta med tydlighet och struktur, är den ökade tryggheten bland eleverna. De menar att ökad trygghet skapas när skoldagarna och lektionerna är tydligt strukturerade och förutsägbara. De uttrycker, precis som Lundin (2017) att tydligheten och strukturen är absolut nödvändig för några, men gynnar alla. Genom att använda tydliggörande pedagogik i skolan skapas inte bara en mer tillgänglig skola för elever med autism och ADHD utan även en ökad begriplighet och hanterbarhet för alla elever. (Lundin 2017).

Många av pedagogerna ser även ökad arbetsro på lektionerna sedan de börjat strukturera sina lektioner tydligare för eleverna. Lundin (2017) skriver att tydligt markerad start- och slutpunkt kan bidra till arbetsro och lugn, anpassningar som skapar tydlighet och struktur är viktiga faktorer för att bidra till arbetsro i klassrummet.

Det framkommer även att arbetet med att förbättra lektionsstrukturen bidrar till högre kvalitet i undervisningen när pedagogen tydligt vet och kan förmedla målet med lektionen vilket styrks av Emmer & Evertson (2013) som skriver att ett noga organiserat klassrum likväl som en sammanhållen organisering av undervisningen ger lärare mer tid att ägna sig åt det akademiska innehållet.

Några av pedagogerna skriver att de, genom att tydligt visa lektionens mål, ökade både koncentrationen och strävan att "nå målet" bland sina elever. Många upplever att eleverna blir mer motiverade när de har "koll" på förutsättningarna.

Genom att tydligt strukturera lektionsupplägget menar flera av pedagogerna att de ser tidsvinster, då eleverna inte behöver fråga upp vad som kommer att hända den aktuella dagen/lektionen. Pedagogerna märker även att fler elever har lättare att komma igång snabbt med arbetet när de tydligt kan se vad som förväntas av dem. Flertalet av pedagogerna menar att eleverna är mer mottagliga för lärande när de slipper ödsla energi på att fundera kring vad som ska hända härnäst. Detta styrks av Jordan (2008) som skriver att vikten av anpassningar av lärmiljön är hög då den minskar stressen och på så sätt möjliggör lärande för eleven. Många pedagoger menar att eleverna börjat fråga efter tydliggörande struktur under lektioner de upplever det bristfälligt, vilket bekräftar behovet.

Pedagogerna uttrycker att en tydlig visuell struktur ger ökad möjlighet till både förståelse och sammanfattning av lektionens olika moment, vilket upplevs ge eleverna bättre förutsättningar till inläring efter egna förutsättningar. Pedagogerna uttrycker även att eleverna känner sig mer delaktiga när de känner till innehåll och inramning och att eleverna därmed själva kan bidra till att hålla lektionsstrukturen. När eleverna vet vad de förväntas göra bidrar det till ökad tillsjälvsständighet i klassrummet vilket stämmer bra med Lejonströmsskolan verksamhetsidé där vi arbetar aktivt med att varje elev ska träna på att bli ledd, stimuleras till att leda sig själv samt samspela med och leda andra.

Vi förstelärare valde att göra ett basutbud av bilder till alla klassrum för att underlätta för alla pedagoger att komma igång med användandet. I vår enkät framkom att bildstödet används mer frekvent bland de yngre eleverna och att vissa pedagoger upplever bildstödet illustrationer något begränsande. Förstelärarnas tanke med basutbudet var att elever från årskurs f-9 ska vara bekant med bilderna, därför valde vi att använda samma färgkodning och illustrationer genomgående. Detta styrks av Mitchell (2015) som betonar vikten av att använda universell design. I enkäten lyfts detta som en framgångsfaktor eftersom eleverna som möter många pedagoger med varierad struktur kan få problem.

SLUTSATS

VI KAN SE att pedagogerna genom tydliga exempel, visar hur de arbetar inkluderande med eleverna trots att de inte själva använder begreppet. Vi kan konstatera att, trots att vi genom FoU-programmet har vi fått möjlighet att arbeta med begreppet inkludering på olika sätt, är begreppet fortfarande inte är befäst hos alla pedagoger. I vår undersökning framkom att det finns tydliga vinster med arbetet kring tydlighet och struktur. Det sprider ett lugn, skapar trygghet och bidrar till att öka delaktigheten. Detta upplevs bra för alla elever vilket främjar områdets inkluderingsarbete. Det hjälper våra elever att få en bra inkluderande lärmiljö och möjlighet att ta till sig kunskap på bästa sätt.

REFERENSLISTA

- ★ Bryman, Allan. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- ★ Ejlerstsson, Göran. (2005). *Enkäten i praktiken: en handbok i enkätmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- ★ Emmer, Edmund., & Evertson, Carolyn M. (2013). *Classroom Management for Middle and High School Teachers, 9th Edition*. Boston: Pearson.
- ★ Göransson, Kerstin., & Nilholm, Claes. (2013). *Inkluderande undervisning – vad kan man lära av forskningen?* Forsknings- och utvecklingsrapport om Inkluderande undervisning. Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- ★ FoU-programmet. (2017–2019). *Inkluderande lärmiljöer*. <https://www.ifous.se/inkluderande-larmiljoer-2017-2019/> (hämtad 2020-06-15)
- ★ Jordan, Rita. (2008). Autistic spectrum disorders: a challenge and a model for inclusion in education. *British Journal of Special Education*, 35(1).
- ★ Lundin, Joanna. (2017). *En skola som fungerar för alla*. Lund: Studentlitteratur.
- ★ Mitchell, David. (2015). *Inkludering i skolan: Undervisningsstrategier som fungerar*. Stockholm: Natur & Kultur
- ★ Persson, Bengt., & Persson, Elisabeth. (2012). *Inkludering och måluppfyllelse: att nå framgång med alla elever*. Borås: Liber
- ★ Persson, Bengt., & Persson, Elisabeth. (2016). *Inkludering och socialt kapital: Skolan och ungdomars välbefinnande*. Lund: Studentlitteratur
- ★ Skellefteå kommun. (2020). *Barn och utbildning*. <https://www.skelleftea.se/skola/for-och-grundskolans-vision-och-mal> (Hämtad 2020-04-04)
- ★ Skellefteå kommun. (2020). *Välkommen till Lejonströmsskolan*. <https://www.skelleftea.se/lejonstromsskolan> (Hämtad 2020-04-04)
- ★ SOU 2003:35 *För den jag är... om utbildning och utvecklingsstörning*. Stockholm: Utbildningsdepartementet
- ★ SPSM. (2017). *Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning*. Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- ★ UNESCO. *The Salamanca statement and framework for action. On special needs education*. <http://www.csie.org.uk/inclusion/unesco-salamanca.shtml> (Hämtad 2021-04-26)
- ★ Östlund, D. (2017). *Att anpassa undervisningen efter eleverna*. Skolverket. Modul: Inkludering och delaktighet. Hämtad 2018-04-29 från https://larportalen.skolverket.se/#/modul/4-specialpedagogik/Grundskola/100-Inkludering_och_delaktighet/del_06/

APPENDIX

BILAGA 1: RESULTAT AV STUDIEBESÖK I BRÄNNANS SKOLOR – FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR LÄRANDE

INREDNING OCH UTFORMNING AV KLASSRUMMEN

Det ser olika ut i olika skolor och klassrum. Generellt kan man säga att ju yngre eleverna är desto mer utsmyckade klassrum. Det är svårt för vissa elever att fokusera på rätt saker. Diskussioner om var man ska publicera elevernas alster så att de också får visa vad de arbetat med. Mycket sätts upp på väggarna, när tar man bort det, kan det bli inaktuellt när det hängt uppe för länge?

I äldre skolor blir det rörigare eftersom det är olika möblemang i samma lokal. Gammalt och nytt om vartannat.

Högstadiet, avskalat och opersonligt. Svårt att hänga upp olika arbeten då de lätt blir kladdade på. Måste vara varsam med personliga ”grejer”. De allmänna utrymmena används för publikationer för elevens val och bildlektioner.

Varför har man inte andra ”hjälpmedel” på väggar som ex alfabet, läsfixarna m.m.?

Är det en tanke med att klassrummen är avskalade? Hur gör man klassrummen trevliga utan att vara tråkigt avskalade? Många grupparbeten gör numer på datorn.

Lejonströmsskolan har bra utgångsläge med täckta skåp, vita väggar. Den mesta ytan att använda till publikationer är bak i klassrummet. Störande moment är mätverktygen och magneter.

Viktigt att det man sätter upp ger ett kreativt men lugnt intryck.

TV-skärmar i skolan med publikationer och information.

SPRÅK OCH KOMMUNIKATION

AKK används mer flitigt i de lägre åldrarna. Ju lägre åldrar desto mer bildstöd. Mest bildstöd i grundskolan.

Vad menar vi med bildstöd?

Instruktion och struktur på lektionen. – viktigt borde alla ha – regel

Hur förklaras ordet kust eller husgrund, kan man använda bildstöd för att förklara?

Förstärka språket med bilder, fastän eleverna kan läsa.

Hur arbetar man vid högläsning i olika åldrar?

Hur/Vilka ämnesspecifika begrepp används? Utvärdera, resonera, reflektera m.m

Hur hjälper vi eleverna att se sina förmågor och utveckla dem därifrån?

Språkutvecklande arbetssätt...?

Informationsskyltar som underlättar att hitta i skolan. Detta har brustit i samtliga skolor.

Orienteringskartor

Matsalar oftast bra skyltat.

Gäster behöver guidning både in och ut ur skolan.

DELAKTIGHET

Gruppen har svårt att definiera vad delaktighet är. Är begreppet delaktighet grundat hos pedagogerna? Frågar vi eleverna om delaktighet?

Delaktigheten verkar vara större i grundsärskolan än i grundskolan.

Svårt att se att skolorna arbetar strategiskt med delaktighet.

Blir elevernas delaktighet åsidosatt när det är få vuxna i klassrummet?

KROPPEN I LÄRANDET

Kroppen i lärandet är större i de lägre åldrarna. Kroppen används mycket mer i de praktiska ämnena.

Hur kan man öka kroppen i lärandet i teoretiska ämnen och i högre åldrar?

LÄRARES STRESS ÖVER ATT HINNA

Lärare har svårt att hinna med ”kroppen i lärandet” då det upplevs att det tar tid från undervisningen.

BILAGA 2: ENKÄT TYDLIGHET OCH STRUKTUR

Denna enkät ska användas till en artikel kring tydlighet och struktur. De svar ni lämnar kommer att ligga till grund för denna. Syftet med artikeln är att undersöka hur pedagoger, åk f-9, inom Lejonströms upptagningsområde (Medleskolan, Sjungande Dalens skola och Lejonströmskolan) ser vinster i arbetet med tydlighet och struktur i syfte att främja inkludering. Ditt svar är anonymt. Tack för din medverkan/ Jeanette, Johanna och Anette.

1. I vilken årskurs arbetar du?

☐ F-3

☐ 4-6

☐ 7-9

2. Vilken yrkesroll har du?

3. Vilka metoder använder du i arbetet för att öka tydligheten och strukturen i din undervisning?

☐ Tydligt mål och syfte

☐ Start och stopp på aktiviteten/lektionen

☐ Bildstöd

☐ Färgkodning

☐ Intryckssanering

4. Beskriv vilka pedagogiska vinster du ser för eleverna när du använder bildstöd, färgkodning, tydlig start och stopp osv?

5. Något du vill tillägga?

SKOLPORTEN